

3. Law in America How and Why it Works. – N.Y., 1987. – P. 27.
4. Berman D., Loeb L. Laws and Men. The Challenge of American Politics. – L. – N.Y., 1970. – P. 311.
5. Абрамов В.А. Герменевтика, інтерпретація, текст // Studia Linguistica 2. – СПб., 1996. – С. 114-119.
6. Англо-русский словарь по лингвистике и семантике. – 2-е изд. / А.Н. Баранов и др. – М.: Азбуковник, 2001. – 640 с.
7. Андрианов С.Н. Англо-русский юридический словарь. – М.: Руссо, 2000. – 510 с.
8. Карабан В.І. Українсько-англійський юридичний словник. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 976 с.
9. Oxford Dictionary of Law. – Oxford. N.Y.: Oxford Univ. Press, 1997. – 515 p.

УДК 81'367.626

Н. П. Михайлюк

ПОНЯТТЯ ПРОНОМІНАЛЬНОЇ ТРАНСПОЗИЦІЇ ТА ЇЇ РІЗНОВИДИ

Існують різні підходи до поняття транспозиції. Часто під транспозицією розуміється таке мовне явище, коли мовна одиниця, чи мовний знак, не змінюючи свого основного «речового» значення, змінює граматичне значення [3].

На наш погляд, це досить вузьке розуміння транспозиції. Ми вважаємо, що транспозиція поширюється на такі випадки, коли змінюється не тільки граматичне значення, але й семантичні характеристики, а в більш широкому плані змінюється стилістичне забарвлення, а також прагматичне значення контексту.

Транспозицію, як правило, розділяють на імпліцитну та експліцитну. Перша виявляється тільки в зміні синтаксичного оточення сполучуваності, що призводить до якісних змін початкової одиниці. Таку транспозицію ще називають гіпостазом [1].

Під експліцитною, або функціональною, транспозицією мають на увазі зміни лінійного означаючого знаку.

У своєму вченні Ш. Баллі наклав на поняття транспозиції жорстке обмеження: всяка зміна «речового» значення повністю виключається з поняття транспозиції [1].

Ми ж розглядаємо транспозицію, як вже зазначалося, у самому широкому значенні.

При цьому під експліцитною транспозицією ми розуміємо не розгортання початкової одиниці в описову структуру (повідомлення → те, що повідомляється), а придбання нею будь-яких морфологічних ознак тієї частини мови, в яку вона переходить (nobody → nobodies; she → She).

Таким чином, ми вважаємо, що гіпостаз це не тільки те, що у Ш. Баллі та Ю. Степанова фактично еквівалентно імпліцитній транспозиції, але і те, що відповідає поняттю експліцитної, чи зовнішньої, транспозиції, яка має 2 форми актуалізації: аналітичну та синтетичну [порівняйте: the somebody і somebodies].

Ще раз підкреслимо, що обидва вищенаведених випадки для нас будуть

різновидом гіпостаза, який у рамках нашого дослідження ми і далі будемо називати зовнішньою, чи експліцитною, транспозицією.

Отже, у нашій роботі ми трактуємо транспозицію досить широко, а саме як використання різних словникових одиниць, форм в не характерних для них контекстах або ж в не властивих для них функціях.

Відповідно і під транспозицією розуміється використання будь-яких словникових одиниць, форм, варіантів в невластивих їм контекстах, тобто форм і варіантів, передбачених мовною чи вербальною конвенцією.

Пропонуємо виділити такі різновиди прономінальної транспозиції:

1) внутрішня транспозиція, що передбачає використання одних форм займенників замість інших у рамках одного розряду (my → mine);

2) ізофункціональна, чи вузьковаріативна, коли замість одних орфографічних, морфологічних чи звукових варіантів використовуються інші варіанти (somebody → s'mbody). Критерієм ізофункціональності форм є їх етимологічна спільність;

3) міжрозрядна транспозиція пропонує використання займенників одного розряду замість займенників іншого (my → me);

4) зовнішня транспозиція передбачає використання займенників у функціях, що в дискурсі виконують інші частини мови: іменники, дієслова, прикметники, артиклі, частки (nobody → the nobody). Сюди ж належать і реверсивні варіанти, тобто такі, коли згадані частини мови виконують функції, притаманні прономінальним одиницям (you → to you);

5) позиційна транспозиція передбачає порушення нормативної анафоризації прономінальних одиниць.

Проведений аналіз показав, що в англomовному дискурсі зустрічаються також контаміновані випадки транспозиції, коли, наприклад, гендерні зміни поєднуються з персоніфікацією. Таку транспозицію ми пропонуємо називати антропогендерною транспозицією.

На певному історичному етапі процес регулярної транспозиції може призвести до виникнення нестійкої рівноваги, коли співіснують старі нормативні варіанти і нові, транспозитивні, варіанти. При цьому і перші і другі використовуються як рівноправні конвенційні одиниці. Указані явища ми називаємо в роботі альтернацією.

У результаті транспозиції певних форм і варіантів останні можуть перетворитися на конвенційні форми і варіанти, характерні для певних мовних жанрів у певному часовому, а точніше історичному, проміжку (наприклад, *We Majestic* в офіційній мові царюючих осіб).

Під внутрішньою транспозицією розуміється неконвенційне використання одних граматичних форм замість інших у рамках одного і того самого розряду займенників.

Вивчення останніх проводиться в межах таких понятійно-граматичних категорій, як позесивність, соціальна дистанція, деклінація (відмінок), персоніфікація (жива/нежива істота), гендер, число, персональність (особа).

У рамках категорії «позесивність» найбільш характерними транспозиціями

виявилась заміна залежних присвійних форм абсолютними (my > mine; your > yours).

Такі заміни в даний час характерні переважно для територіальних діалектів.

У рамках категорії «соціальна дистанція» спостерігається пряма та зворотна заміна особових, присвійних та рефлексивних займенників you і thou (thee), your і thine (thy); yourself і thyself. Транспозиція в межах цієї категорії має чітко окреслені часові рамки. Вона актуалізувалася в той період, коли обидві форми для 2-ї особи однини you і thou. You вказувало на офіційність спілкування і підкреслювало повагу нижчестоячого за соціальним статусом до вищого. Форма thou допускалась при спілкуванні рівних, а також при зверненні вищого за соціальним статусом до нижчестоячого, у тому числі чоловіка до жінки: Desdemona: I understand a fury in your words/ But not the words. Othello: why, what art thou? (Shakespeare).

Невиконання цих правил призводило до транспозиції займенникових форм, указуючи на порушення звичної соціальної дистанції і розподіл соціальних ролей. Нерідко поштовхом до такої транспозиції була підвищена емоційність співрозмовників, яка змушувала їх забути про етикет і конвенційні формули звертання.

Деклінаційно-релятивна (відмінкова) транспозиція веде до заміни форм об'єктного відмінку особових займенників формами номінативного відмінку. Відбуваються також і зворотні (реверсивні) заміни (I → me).

Така транспозиція характерна для мови безграмотних людей, які не отримали ніякої освіти. Вона також є маркером іноземного походження мовця, що не досить добре володіє англійською мовою.

Актуалізація антропоцентричної транспозиції відбувається при використанні особових займенників 1-ї особи в поетичних творах, коли оповідачем стає неживий предмет чи тварина: «I am the grass» (Sandberg); а також особових займенників 2-ї особи у функції звертання до неживого предмета, у результаті чого здійснюється його персоніфікація: «Roll on, thou deep and dark blue ocean – roll!» (Byron).

Гендерна транспозиція призводить до зміщення у сфері використання особових, присвійних та рефлексивних займенників чоловічого та жіночого роду. Заміна займенників жіночого роду займенниками чоловічого роду характерна для іноземців, недостатньо добре володіючих англійською мовою: у результаті зміщення форм концепти чоловічого роду починають корелювати із займенниками she, her, herself, а концепти жіночого роду – із займенниками he, his, him, himself. Як гендерну транспозицію можна розглядати експансію займенників жіночого роду в офіційно-ділових текстах, де раніше цілковито панували займенники чоловічого роду: «Each Sovereign appoints his or her own Private Secretary» (Britain's Monarchy).

Числова транспозиція спостерігається у сфері особових, присвійних і рефлексивних займенників. Така транспозиція має достатньо широкий функціональний діапазон.

Числова транспозиція характерна для передачі соціальної дистанції (I → we → Pluralis Majestis). Особливе стилістичне навантаження мають випадки, коли Pluralis Majestis застосовано в нерелевантних референційних ситуаціях, наприклад, коли у звичайної людини з'являється манія величності, як у кондуктора з одного із оповідань Беннета: «We will do this business solemnly and meticulously» (Bennett).

Персональна транспозиція використовується також для того, щоб підкреслити психологічну єдність мовця і адресата (you → we), щоб вказати про належність до певного кола осіб, тобто щоб підкреслити «корпоративну скромність», що практикується в наукових працях. Однак дослідження засвідчило, що в англійській мовній літературі останніх років актуалізація «корпоративної скромності» майже не спостерігається: автори рідко вдаються до транспозиції I → we, де we кваліфікується як Pluralis Modestis, що підтверджує висновки В.Н. Карасика стосовно редукції авторського we в наукових текстах.

Числові заміни також служать маркером безграмотності мовця. Особливо характерні такі заміни для мови іноземців. Найчастіше в таких випадках спостерігається заміна займенників 3-ї особи однини займенниками 3-ї особи множини (he → they; she → they та інш.).

Зазначимо, що антропогендерна транспозиція, ця змішана або контамінована форма транспозиції, досить поширена в художніх і фольклорних текстах. Антропогендерна транспозиція передбачає заміну займенників it, its, itself займенниками, що означають живі істоти з чіткою гендерною спрямованістю (it → he, she; it → her, him; its → herself, himself та інш.).

При цьому гендерна референція в ряді випадків зумовлена традицією, що склалася. Це, зокрема, стосується природних явищ (стихій). Так, якщо антецедентами виступають такі небесні тіла, як сонце (The Sun) і місяць (The Moon), то перше, як правило, ототожнюється з чоловічим началом, а друге – з жіночим: «It is pleasant to sit in the green wood, and to watch the Sun in his chariot of gold, and the Moon in her chariot of pearl» (Wilde).

Немає достатньої гендерної визначеності у сфері зоонімічних і флористичних образів. У ряді випадків великий вплив має традиційний, чи універсальний, підхід, коли ті чи інші тварини символізують певні чоловічі та жіночі якості (Lion (he) персоніфікує чоловічу відвагу та міць, а Mouse (she) – жіночу верткість та цікавість).

При персоніфікації тварин, у назвах яких чітко простежується гендерна сема, саме вона задає гендерний знак прономінального субститути.

Говорячи про міжрозрядну транспозицію, слід зазначити, що вона здійснюється в рамках декількох понятійно-граматичних категорій.

Зокрема, досить поширені заміни в позесивній сфері, коли замість присвійних займенників використовуються особові займенники (my → me). Це явище характерно як для територіальних діалектів, так і для соціолектів. Схожі заміни також трапляються в мові іноземців, не зовсім добре володіючих англійською мовою.

Активними транспозитами є не тільки особові, але й рефлексивні займенни-

ки. Останні досить часто витісняють особові займенники в периферійних сферах повсякденного вжитку (he → himself ; I → myself та ін.).

Особливо активно вони виявляють себе в англо-ірландському варіанті англійської мови, що пояснюється впливом кельтських мов, де рефлексиви дуже поширені й часто використовуються в тих випадках, коли стандартна англійська мова вимагає застосування особових форм.

Найслабкішими формами, що легко витісняються іншими, є залежні присвійні займенники (my, our та інш.). Їх витісняють і абсолютні форми (my → mine), і займенники інших розрядів (особові, рефлексивні).

Окрім мікророзрядної, відбувається також і зовнішня транспозиція займенників. Під зовнішньою транспозицією розуміється використання займенників у функціях інших частин мови, тобто субстантивація, ад'ективація займенників, використання їх у функції артиклів (them → the), а також перехід до розряду дієслівних одиниць.

Найчастіше зазнають субстантивації неозначені, запитальні та заперечні займенники, компонентами яких є відіменні thing, body, а також елемент one, хоча вона характерна і для особових займенників.

Субстантивація може відбуватися також завдяки прийому капіталізації (введення великих літер), у результаті чого займенник переходить до розряду власних імен.

Використання займенників у функції дієслів нерозривно пов'язане з актуалізацією їх перформативного потенціалу (to thou, наприклад, означає «тикати», to you – «викати» та ін.).

Випадки ад'ективації зустрічаються досить рідко і в основному застосовуються з метою створення комічного ефекту в казках, щоб продемонструвати специфічну дитячу словотворчість і словотворчість кумедних звірів, рослин, наділених людськими рисами, які близькі та зрозумілі дітям, а також у драматичних творах комедійного жанру: Miss Hardcastle: However, if he be so young, so handsome, and so everything as you mention, I believe he'do still (Goldsmith).

І нарешті, позиційна транспозиція відбувається в результаті порушення нормативного антецедентно-анафоричного співвідношення іменника і його субституту – займенника, що дозволяє, завдяки виникаючому феномену «імплікації передування», викликати в читача почуття причетності до всього, що відбувається навколо. Так, у Хемінгуея в романі «По кому подзвін» головний персонаж спочатку номінується як He, а його ідентифікація (ми дізнаємось, що його звати Jordan) відбувається тільки після того, як читач ознайомився зі змістом декількох сторінок тексту: He lay flat on the brown, pine-needed floor of the forest <...> The young man, whose name was Robert Jordan, was extremely hungry and he was worried (Hemingway).

Аналіз сучасних літературних текстів показує, що незважаючи на експансію багатьох неконвенційних прономінальних форм і проникнення їх у найширші сфери мовного обіходу – здебільшого завдяки ЗМІ, – у прономінальній нормативній сфері є достатній запас міцності. Ця обставина дозволяє з впевненістю говорити про те, що в найближчий час окремі процеси транспозиції на-

вряд чи приведуть до універсалізації цього процесу і до будь-яких значних якісних змін. Конвенційні форми як і раніше будуть визначати область нормативного вжитку прономінальних одиниць.

Дослідження дає всі підстави стверджувати, що більшість виявлених нами транспозитивних форм ще довго будуть займати периферійну область прономінальної підсистеми, залишаючись елементами субстандартної сфери вжитку, а також засобами стилістичного маркування персонажної мови в художніх та фольклорних текстах.

Література

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: УР ССС, 2001. – 416 с.
2. Карасик В.И. Язык социального статуса. – М.: Гнозис, 2002. – 333 с.
3. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 312 с.
4. Britain's Monarchy. – L.: Foreign and Commonwealth Office, 2001. – 48 p.
5. Goldsmish O. She Stoops to Conquer // Eighteenth Century Comedy. – L.: Oxford University Press, 1969. – P. 232-313.
6. Hemingway E. For Whom the Bell Tolls. – М.: Воениздат, 1973. – 229 p. Wilde O. Fairy Tales. – М.: Progress, 1973.

УДК 159.955:340

Н. І. Матвіїшин

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ

Людина сприймає та пізнає навколишній світ за допомогою відчуттів та безпосереднього сприймання різноманітних предметів та явищ. Якщо ж якості явища не доступні для споглядання, пізнання їх можливе тільки через мислення. До таких явищ належить право, важливою компонентою якого є правове мислення. Воно має за мету забезпечити відповідну суспільно бажану поведінку суб'єкта.

Хоча термін «правове мислення» в юридичній літературі вживається доволі часто, це поняття багатогранне і визначається по-різному. Існує також багато класифікацій специфіки правового мислення та підходів до обумовленості правового мислення у правовій поведінці.

Мислення є категорією багатоманітною і досить широкою. Одним із сегментів цієї категорії є мислення правове. Дослідження суті правового мислення дає нам можливість систематизувати та проаналізувати найважливіші ознаки та специфіку даного поняття.

Мислення взагалі є складним пізнавальним психологічним процесом, вивченню та дослідженню якого присвятили свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, психологію мислення вивчав відомий американський філософ Джон Дьюї. У своїй книзі «Психологія і педагогіка мислення» він піддає ретельному аналізу весь механізм людської думки, а також доводить